

INGLIZ TILIDA SINONIMIK QATORLARNING KO‘P MANBALI SHAKLLANISHI

Usmonov Asliddin Mannonovich

Xalqaro innovatsion universiteti

Xorijiy filologiya kafedrasi o‘qituvchisi usmonov.a198993@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur tadqiqot zamonaviy ingliz tilida sinonimik qatorlarning shakllanish jarayonini tarixiy-lingvistik yondashuv asosida o‘rganishga bag‘ishlangan. Tadqiqotda ingliz tili leksikasining ko‘p manbali xususiyati, ya’ni german, fransuz va lotin tillarining o‘zaro ta’siri natijasida yuzaga kelgan sinonimik qatlamlar tizimli tahlil qilinadi. Sinonimik qatorlar nafaqat semantik yaqinlik, balki etimologik kelib chiqishi, uslubiy darajasi va kommunikativ funksiyasi nuqtayi nazaridan ham o‘rganiladi.

Kalit so‘zlar: ingliz tili, sinonimiya, sinonimik qator, leksik qatlam, etimologiya, german manbali so‘zlar, fransuz manbali so‘zlar, lotin manbali so‘zlar, uslubiy farqlanish, leksik tizim

INTERNATIONAL INNOVATIVE UNIVERSITY DEPARTMENT OF FOREIGN PHILOLOGY

Usmonov Asliddin Mannonovich

usmonov.a198993@gmail.com

Annotation. This study is devoted to the investigation of the formation of synonymic series in Modern English based on a historical-linguistic approach. The research systematically analyzes the multi-source nature of the English lexicon, namely the synonymic layers formed as a result of the interaction of Germanic, French, and Latin languages. Synonymic series are examined not only from the perspective of semantic proximity, but also in terms of their etymological origin, stylistic level, and communicative function.

Keywords: English language, synonymy, synonymic series, lexical layers, etymology, Germanic-origin words, French-origin words, Latin-origin words, stylistic differentiation, lexical system

Аннотация. Данное исследование посвящено изучению процесса формирования синонимических рядов в современном английском языке на основе историко-лингвистического подхода. В работе системно анализируется многоисточниковый характер лексики английского языка, а именно синонимические слои, сформировавшиеся в результате взаимодействия германских, французских и латинских языков. Синонимические ряды

рассматриваются не только с точки зрения семантической близости, но и с позиции их этимологического происхождения, стилистического уровня и коммуникативной функции.

Ключевые слова: английский язык, синонимия, синонимический ряд, лексический слой, этимология, слова германского происхождения, слова французского происхождения, слова латинского происхождения, стилистическая дифференциация, лексическая система.

Mavzuning dolzarbligi. Zamonaviy ingliz tili bugungi globallashuv sharoitida xalqaro muloqot, ilm-fan, texnologiya, diplomatiya va ta’limning yetakchi vositasiga aylangan. Ushbu tilning bunday keng funksional imkoniyatlari, avvalo, uning boy va murakkab leksik tizimi bilan bevosita bog‘liqdir. Ingliz tili lug‘at boyligining muhim xususiyatlaridan biri sinonimik qatlamning kengligi va tizimlilikidir. Bir ma’noni ifodalovchi bir nechta leksik birliklarning mavjudligi nutqning aniqligi, mantiqiyli va stilistik rang-barangligini ta’minlaydi. Shu sababli ingliz tilidagi sinonimik qatorlar masalasi zamonaviy tilshunoslikning dolzarb tadqiqot yo‘nalishlaridan biri sifatida namoyon bo‘lmoqda.

Ingliz tilining sinonimik boyligi uning tarixiy rivojlanish jarayonida turli tillar bilan uzoq davom etgan aloqalari natijasida shakllangan. Tilshunoslikda ingliz tili ko‘pincha **ko‘p manbali leksik tizimga ega til** sifatida tavsiflanadi. Uning asosini german tillari tashkil etgan bo‘lsa-da, Norman istilosidan keyin fransuz tili, shuningdek, ilmiy, diniy va akademik sohalar orqali lotin tilining kuchli ta’siri ingliz leksikasining shakllanishida muhim rol o‘ynagan. Natijada bir xil yoki yaqin ma’noni ifodalovchi, ammo turli etimologik manbalarga mansub bo‘lgan so‘zlar sinonimik qatorlar hosil qilgan. Ushbu holat ingliz tilini boshqa ko‘plab tillardan ajratib turuvchi muhim lingvistik xususiyat hisoblanadi.

Ilmiy muammo. Zamonaviy ingliz tilshunosligida sinonimiya masalasi keng tadqiq etilgan yo‘nalishlardan biri hisoblanadi. Aksariyat ilmiy ishlar sinonimlarning semantik yaqinligi, kontekstual qo‘llanilishi hamda stilistik farqlarini yoritishga qaratilgan. Biroq ingliz tilidagi sinonimik qatorlarning **kelib chiqish manbalariga ko‘ra shakllanish mexanizmlari** hali yetarli darajada tizimli va kompleks tarzda o‘rganilmagan. Mavjud tadqiqotlarda ko‘pincha sinonimlar yakka holda yoki faqat semantik jihatdan tahlil qilinib, ularning tarixiy-etimologik asoslari ikkinchi darajali masala sifatida ko‘rib chiqiladi.

Ingliz tilining o‘ziga xos jihati shundaki, uning sinonimik boyligi ko‘p hollarda **turli til manbalarining bir-biri bilan tutashuvi** natijasida yuzaga kelgan. German, fransuz va lotin tillaridan kirib

kelgan leksik birliklar bir xil yoki yaqin ma’noni ifodalab, sinonimik qatorlarni hosil qilgan. Biroq ushbu jarayonning qanday tarixiy, ijtimoiy va lingvistik omillar ta’sirida shakllangani, shuningdek, sinonimik qator doirasida har bir manbaning funksional roli yetarli darajada izchil tahlil qilinmagan. Natijada sinonimik qatorlar ko‘pincha tasodifiy birliklar majmuasi sifatida talqin qilinib, ularning ichki tizimi e’tibordan chetda qolmoqda.

Tadqiqot maqsadi. Mazkur tadqiqotning asosiy maqsadi ingliz tilida sinonimik qatorlarning shakllanish jarayonini tarixiy-lingvistik yondashuv asosida o‘rganish hamda ushbu jarayonda **german, fransuz va lotin tillarining ta’sirini ilmiy asosda tahlil qilish**dan iboratdir. Ingliz tili leksikasining ko‘p qatlamli tuzilishi sinonimik qatorlarning vujudga kelishida muhim omil bo‘lib, ushbu qatlamlarning o‘zaro munosabati va funksional taqsimotini aniqlash tadqiqotning markaziy vazifasini tashkil etadi.

Tadqiqot doirasida sinonimik qatorlar faqat semantik yaqinlik nuqtayi nazaridan emas, balki ularning **etimologik manbalari, uslubiy rang-barangligi** va **kommunikativ funksiyasi** asosida ham ko‘rib chiqiladi. Bu yondashuv ingliz tilidagi sinonimik birliklarning shakllanish mexanizmlarini chuqurroq anglash imkonini beradi hamda ularning nutq jarayonidagi real qo‘llanilish xususiyatlarini aniqlashga xizmat qiladi.

Tadqiqot vazifalari. Mazkur tadqiqotning belgilangan maqsadiga erishish uchun quyidagi ilmiy vazifalarni bosqichma-bosqich amalga oshirish nazarda tutiladi. Avvalo, sinonimiya nazariyasining asosiy tushunchalarini aniqlashtirish muhim vazifa sifatida belgilanadi. Shu doirada **sinonim** va **sinonimik qator** atamalarining tilshunoslikdagi talqinlari tahlil qilinib, ularning o‘xshash va farqli jihatlari aniqlanadi. Shuningdek, sinonimik qator tarkibidagi dominant birlik tushunchasi ham izohlanib, sinonimlar o‘rtasidagi semantik va funksional munosabatlar yoritiladi.

Keyingi vazifa ingliz tilidagi leksik qatlamlarning tarixiy shakllanish jarayonini yoritishga qaratiladi. Bu jarayonda ingliz tilining german asoslari, Norman istilosidan keyingi fransuz tili ta’siri hamda lotin tilining ilmiy va diniy sohalar orqali kirib kelishi tarixiy-lingvistik nuqtayi nazardan ko‘rib chiqiladi. Ushbu vazifa ingliz tili leksikasining ko‘p manbali xususiyatini ochib berish hamda sinonimik qatorlarning paydo bo‘lish sabablarini tushuntirishga xizmat qiladi.

Mazkur tadqiqotning **obyekti** sifatida zamonaviy ingliz tili leksik tizimi tanlanadi. Ingliz tili lug‘aviy boyligi, uning tarixiy rivojlanish jarayonida turli tillar bilan bo‘lgan aloqalari natijasida shakllangan ko‘p qatlamli tuzilmasi bilan ajralib turadi. Ayniqsa, sinonimik birliklarning kengligi va xilma-xilligi ingliz tilining muhim leksik xususiyatlaridan

biri hisoblanadi. Shu bois tadqiqot obyekti sifatida ingliz tilidagi umumiy leksik tizim, xususan, sinonimiya hodisasi va uning namoyon bo‘lish shakllari belgilandi.

Tadqiqotning **predmeti** esa ingliz tilidagi sinonimik qatorlarning shakllanish jarayoni va ularning **kelib chiqish manbalari bilan bog‘liq lingvistik xususiyatlaridan** iboratdir. Xususan, german, fransuz va lotin tillaridan kirib kelgan leksik birliklarning sinonimik qatorlar doirasida qanday munosabatda bo‘lishi, ularning semantik yaqinligi, uslubiy rang-barangligi va funksional taqsimoti tadqiqot predmeti sifatida o‘rganiladi.

Tadqiqot usullari. Mazkur tadqiqot ingliz tilida sinonimik qatorlarning shakllanish manbalarini chuqur va tizimli o‘rganishga qaratilgan bo‘lib, unda bir-birini to‘ldiruvchi bir nechta ilmiy usullardan foydalanildi. Tanlangan metodlar tadqiqot maqsadi va vazifalariga muvofiq holda nazariy va amaliy tahlilni uyg‘unlashtirish imkonini beradi.

Avvalo, **deskriptiv (tavsifiy) metod** tadqiqotning asosiy usullaridan biri sifatida qo‘llanildi. Ushbu metod ingliz tilidagi sinonimik qatorlarning umumiy xususiyatlarini tavsiflash, ularning tarkibi va tuzilishini izohlashda muhim ahamiyat kasb etdi. Deskriptiv metod orqali sinonim va sinonimik qator tushunchalarining mazmuni aniqlashtirilib, ularning ingliz tili leksik tizimidagi o‘rni izchil bayon qilindi. Bu usul sinonimik birliklarni real nutq materiallari asosida tasvirlashga va ularning funksional imkoniyatlarini ochib berishga xizmat qildi.

Tadqiqotda **tarixiy-etimologik tahlil** usuli muhim metodologik asos sifatida tanlandi. Ushbu metod ingliz tilidagi sinonimik qatorlarga mansub so‘zlarning kelib chiqish manbalarini aniqlash hamda ularning tarixiy rivojlanish yo‘lini yoritishda qo‘llanildi. German, fransuz va lotin tillaridan kirib kelgan leksik birliklarning paydo bo‘lish sharoitlari, ingliz tiliga singish jarayoni va semantik o‘zgarishlari tarixiy-etimologik nuqtayi nazardan tahlil qilindi. Bu esa sinonimik qatorlarning shakllanishini tasodifiy hodisa emas, balki tarixiy-lingvistik qonuniyatlar mahsuli sifatida talqin qilish imkonini berdi.

Tadqiqot materiali. Mazkur tadqiqotda ingliz tilida sinonimik qatorlarning shakllanish manbalarini chuqur va ishonchli tahlil qilish maqsadida turli manbalarga tayangan holda boy va vakillik darajasi yuqori bo‘lgan tadqiqot materiali shakllantirildi. Tanlangan materiallar tadqiqot maqsadi va vazifalariga mos ravishda nazariy hamda amaliy jihatlarini qamrab olishi bilan ahamiyatlidir.

Tadqiqotning asosiy materialini **zamonaviy ingliz tili lug‘atlari** tashkil etadi. Ushbu lug‘atlar ingliz tilidagi leksik birliklarning ma’nolari, etimologiyasi, uslubiy belgilari va qo‘llanish kontekstlarini

aniqlash imkonini beradi. Ayniqsa, etimologik va izohli lug‘atlar yordamida sinonimik qatorlarga mansub so‘zlarning kelib chiqish manbalari, tarixiy rivojlanishi hamda semantik o‘zgarishlari tahlil qilindi. Zamonaviy lug‘atlarga tayanish tadqiqot natijalarining dolzarbligini ta‘minlash bilan birga, sinonimlarning hozirgi ingliz tilidagi real qo‘llanish holatini aks ettirishga xizmat qildi.

Metodologik asos. Mazkur tadqiqot ingliz tilida sinonimik qatorlarning shakllanish manbalarini chuqur va tizimli tahlil qilishni ko‘zlaganligi sababli, u aniq metodologik yondashuvlarga tayangan holda olib borildi. Tadqiqotning metodologik asosini **struktur-semantik** hamda **funksional-stilistik yondashuvlar** tashkil etadi. Ushbu yondashuvlar sinonimik qatorlarni nafaqat leksik birliklar majmui sifatida, balki murakkab va o‘zaro bog‘liq til tizimi elementi sifatida talqin qilish imkonini beradi.

Avvalo, **struktur-semantik yondashuv** sinonimik qatorlarning ichki tuzilishini va semantik munosabatlarini aniqlashda asosiy metodologik vosita sifatida qo‘llanildi. Ushbu yondashuv doirasida sinonimik qator tarkibidagi birliklarning semantik yadrosi, ya‘ni dominant ma‘no markazi aniqlanib, qolgan sinonimlarning ushbu markazga nisbatan qanday semantik farqlarga ega ekanligi tahlil qilindi. Struktur-semantik yondashuv yordamida sinonimik qatorlar tasodifiy so‘zlar to‘plami emas, balki ma‘lum semantik munosabatlar asosida tashkil topgan tizim sifatida talqin etildi. Bu yondashuv, ayniqsa, turli etimologik manbalarga mansub bo‘lgan sinonimlarning bir qator doirasida qanday uyg‘unlashishini ochib berishda muhim ahamiyat kasb etdi.

1. Crystal, D. The Cambridge Encyclopedia of the English Language. Cambridge University Press, 2019.

2. Musurmanova Sh. Ingliz tilida so‘z turkumlarining ahamiyati XIU: Ma‘rifatli jamiyat: mazmun va mohiyat, ijtimoiy-falsafiy aspekti mavzusidagi respublika ilmiy-amaliy anjuman. 27.10.2025 Qarshi.

3. Abduazizov, A. A. Tilshunoslik nazariyasiga kirish. – Toshkent: Sharq, 2013.

4. Xudoyberganova, D. Leksikologiya va semasiologiya. – Toshkent: Universitet, 2018.

APPLYING INNOVATIVE APPROACHES AND EDUCATIONAL TECHNOLOGIES IN FOREIGN LANGUAGE CLASSROOMS

Sativoldieva Shoxsanam Utkir qizi

Student of Namangan state pedagogical institute

Scientific supervisor: Dadabayev Zafar